

dr Aleksandra Banaszkiewicz
Katedra Rachunkowości Zarządczej
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Autoreferat

przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

Spis treści

1. Imię i nazwisko	3
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe	3
3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	3
4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016r. poz. 882 ze zm. w Dz.U. z 2016r. poz.1311).....	4
4.1. Tytuł osiągnięcia naukowego.....	4
4.2. Autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzent wydawniczy	4
4.3. Omówienie celu naukowego wskazanej monografii i osiągniętych wyników	4
4.3.1. Przedmiot i cele rozprawy oraz hipotezy i metody badawcze	4
4.3.2. Struktura monografii i podstawowe ustalenia	8
4.3.3. Najważniejsze, posiadające walory oryginalności, osiągnięcia naukowe.....	12
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych	16
5.1. Obszar badawczy: „Rachunkowość kapitału intelektualnego”	16
5.2. Obszar badawczy: „Problematyka firm z sektora małych i średnich przedsiębiorstw”	18
5.3. Obszar badawczy: „Społeczna odpowiedzialność biznesu”	20
5.4. Obszar badawczy: „Rachunkowość zarządcza i rachunek kosztów”	23
5.5. Obszar badawczy: „Historia rachunkowości”	26

1. Imię i nazwisko

Aleksandra Banaszekiewicz

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

2004 – doktor nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauk o zarządzaniu (nadany uchwałą Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 16. czerwca 2004r.)

Rozprawa doktorska pt. „Rachunkowość kapitału intelektualnego”

Promotor: prof. dr hab. Sławomir Sojak

Recenzenci: prof. dr hab. Marek Jacek Stankiewicz, prof. dr hab. Andrzej Bernacki

1997 – magister, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania UMK w Toruniu, kierunek: Zarządzanie i Marketing, specjalność: Zarządzanie finansami

Praca magisterka pt. „Merytoryczne i formalno–prawne elementy zobowiązań podatkowych”

Promotor: prof. dr hab. Jan Głuchowski

1995 – licencjat, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania UMK w Toruniu, kierunek: Zarządzanie i Marketing, specjalność: Zarządzanie przedsiębiorstwem budowlanym

Praca licencjacka pt. „Factoring i leasing jako nowe formy finansowania przedsiębiorstw przez banki komercyjne”

Promotor: prof. dr hab. Jan Głuchowski

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Doświadczenie zawodowe:

grudzień 2017 –	adiunkt w Katedrze Rachunkowości Zarządczej, WNEiZ, UMK
Styczeń 2005 – listopad 2017	adiunkt w Katedrze Rachunkowości, WNEiZ, UMK
kwiecień 1998 – grudzień 2004	asystent w Katedrze Rachunkowości, WNEiZ, UMK
październik 1997 – marzec 1998	asystent w Katedrze Zarządzania Finansami, WNEiZ, UMK

październik 2000 – wrzesień 2006	asystent w Katedrze Rachunkowości, WSB w Toruniu
październik 2000 – wrzesień 2002	asystent w Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych w Płocku, ośrodek naukowo-dydaktyczny w Płocku Politechniki Warszawskiej
2000 – 2002	współpraca z grupą wydawniczą INFOR (publikacja artykułów z zakresu rachunkowości finansowej)

Stáže w przedsiębiorstwach:

lutym 2011 – czerwiec 2011	staż w przedsiębiorstwie Apator S.A. w Toruniu
kwiecień 2011 – czerwiec 2011	staż w przedsiębiorstwie Neuca S.A. w Toruniu

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016r. poz. 882 ze zm. w Dz.U. z 2016r. poz.1311).

4.1. Tytuł osiągnięcia naukowego

Monografia pt. *Bilans w polskiej perspektywie historycznej – wiek XIX i XX*, ss. 398.

4.2. Autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzent wydawniczy

A. Banaszkiwicz, *Bilans w polskiej perspektywie historycznej – wiek XIX i XX*, 2019, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń, ISBN 978-83-231- 4127-3.

Recenzent wydawniczy: Waldemar Dotkuś

4.3. Omówienie celu naukowego wskazanej monografii i osiągniętych wyników

4.3.1. Przedmiot i cele rozprawy oraz hipotezy i metody badawcze

Rachunkowość, a wcześniej księgowość, jako system ewidencji gospodarczej ma wielowiekową historię. Konieczność prowadzenia zapisów rachunkowych towarzyszyła ludziom od momentu stworzenia pierwszych cywilizacji. Rozwijała się ona zatem w korelacji do ewolucji społeczeństw i była odpowiedzią na ich potrzeby informacyjne. To za jej pomocą możliwe stało się określenie sytuacji majątkowej i finansowej danego podmiotu, ustalenie i zaplanowanie wyniku finansowego, sporządzanie analiz dotyczących kosztów i przychodów czy też sprawowanie kontroli nad powierzonym kapitałem.

Ciągłość historyczna jak i korzystanie z wielowiekowych doświadczeń ma duże znaczenie dla rozwoju i praktyki rachunkowości, jednakże jej historia nie została w pełni poznana. Jak pisze Andrzej Kardasz¹ „nie ma wielu dostępnych źródeł, z których zainteresowani mogą zaczerpnąć stosowną wiedzę. Nie prowadzi się systematycznych studiów nad ewolucją poglądów o rachunkowości i w rachunkowości”. Historia rachunkowości jako obszar badawczy jest niedoceniana i spychana na margines w badaniach naukowych. A przecież historia stanowi próbę wyjaśnienia teraźniejszości, przez odwołanie się do przeszłych wydarzeń. Tym samym pełne zrozumienie rachunkowości jest możliwe tylko poprzez poznanie jej historii. Jak pisze Witold Byszewski² „kto zna tylko współczesny stan jakiejś sprawy naukowej, zna tylko obraz bez głębi, bez zasadniczych podstaw, dopiero historyczne poznanie nauki, poznanie dróg rozwoju, które ją do dzisiejszego stanu doprowadziły pozwala się należycie orientować, pozwala pojąć rzeczywisty organizm wiedzy”. W tym kontekście za słuszny należałoby uznać postulat prowadzenia badań nad historią rachunkowości. Nadal brakuje bowiem opracowań o charakterze retrospektywnym.

Prace badawcze na polu historii rachunkowości rozpoczęły się na przełomie XIX i XX stulecia, początkowo we Włoszech i w Niemczech, a następnie rozszerzyły się i na inne kraje europejskie. Od drugiej połowy ubiegłego stulecia historia rachunkowości jest traktowana jako obszar nauki, ukierunkowany na opisanie zmian zachodzących w teorii i praktyce rachunkowości celem ich poznania i zrozumienia.

W Polsce, jako pierwszy dzieje rachunkowości spisał Witold Byszewski, gorący orędownik prowadzenia badań nad historią rachunkowości, w wydanej w 1912 roku książce zatytułowanej *Krótki rys historyczny rachunkowości (buchalterji)*. Przed drugą wojną światową badania w tym zakresie kontynuował Marcel Scheffs, a wynikiem jego pracy jest monografia wydana w 1939 roku pod tytułem *Z historii księgowości (Luca Pacioli)*. Z tego okresu pochodzi również zasługujący na uwagę artykuł Józefa Bronisława Marszałka pod tytułem *U historycznych źródeł buchalterii* opublikowany w numerze pierwszym „Czasopisma Księgowych w Polsce” w 1937 roku.

W czasach powojennych największy wkład w poznanie dziejów rachunkowości wniósł Edward Wojciechowski, który dzięki dokładnym badaniom zbiorów archiwalnych oraz bibliotecznych napisał pracę na temat historii polskiej rachunkowości. Jego książka ukazała się w 1964 roku i była zatytułowana *Zarys rozwoju rachunkowości w dawnej Polsce*. Temat ten

---

¹ Kardasz A. (2002), *Twórcy rachunkowości w Polsce*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 11 (67), SKwP, Warszawa, s. 159.

² Byszewski W. (1912), *Krótki rys historyczny rachunkowości (buchalterji)*, Skład główny u Gebethnera i Wolffa, Warszawa, s. 11-12.

podjęli również w 1959 roku Andrzej Grodek oraz Izabela Surma publikując monografię zatytułowaną *Z historii rachunkowości w Polsce i Gdańsku w wieku XVI*.

W pracach powstałych w drugiej połowie XX wieku i na początku XXI można wyróżnić między innymi takie obszary badawcze w ramach prac na historią rachunkowości jak ogólna teoria rachunkowości, poglądy teoretyków rachunkowości, rachunkowość okresu międzywojennego, rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza, rachunkowość rolnicza, historia zawodowych organizacji księgowych, historia katedr rachunkowości czy biografie wybitnych teoretyków rachunkowości. Do grona znawców tego tematu należą przede wszystkim Mieczysław Kawa, Alicja Jaruga, Włodzimierz Brzezina, Eufemiusz Terebucha, Stanisław Skrzywan, Sławomir Sojak, Anna Szycha, Mikołaj Turzyński, Waldemar Dotkuś. Oprócz prac w postaci monografii wyżej wymienionych naukowców, ich artykuły z zakresu historii rachunkowości można znaleźć między innymi w „Zeszytach Teoretycznych Rachunkowości” drukowanych w niektórych jego numerach w dziale zatytułowanym „Z historii rachunkowości”. W ramach Stowarzyszenia Księgowych w Polsce działa również komisja historii teorii i praktyki rachunkowości w Polsce. Jej celem jest zachowanie dorobku naukowego rachunkowości oraz osiągnięć organizacyjnych ruchu zawodowego księgowych w Polsce. Z inicjatywy prof. dr hab. Sławomira Sojaka organizowana jest konferencja z zakresu historii rachunkowości *Abacus*.

Śledząc literaturę przedmiotu w zakresie rachunkowości, można jednak zauważyć, iż badania nad jej historią są jednak rzadko podejmowane w porównaniu z innymi tematami. Nadal pewne jej obszary, jak na przykład rachunkowość czasów zaborów, okupacji niemieckiej czy gospodarki centralnie sterowanej nie zostały w pełni odkryte. Dostrzegając możliwości naukowe na wybranym polu badawczym i pracując nad podniesieniem moich kwalifikacji zawodowych oraz uzyskaniem stopnia doktora habilitowanego zaczęłam prowadzić intensywne badania literaturowe w obszarze historii rachunkowości. Szczególnie zainteresowała mnie kwestia ewolucji sprawozdawczości finansowej, w tym bilansu majątkowego, będąca konsekwencją zmieniających się uwarunkowań społecznych, gospodarczych i ekonomicznych.

Głównym celem monografii jest **wskazanie zasad i form sporządzania bilansu w Polsce pod koniec XIX i na przestrzeni XX wieku, a także przedstawienie jego miejsca w systemie sprawozdawczości finansowej**. W związku z realizacją zamierzonego celu sformułowano główną hipotezę badawczą, która opiera się na stwierdzeniu, że **bilans w badanym okresie historycznym stanowił podstawowy dokument sprawozdawczości finansowej, a**

jego rozwinięciem były noty uzupełniające, których ilość i zakres ulegał znacznym zmianom.

Realizację celu głównego pracy wspierają cztery cele pomocnicze, takie jak:

1. przybliżenie genezy powstania bilansu na tle przemian historycznych,
2. charakterystyka rachunkowości badanego okresu,
3. prezentacja pojęcia bilansu w literaturze przedmiotu badanego okresu,
4. prezentacja systemu sprawozdawczości finansowej badanego okresu.

Praca lokuje się w dziedzinie nauk ekonomicznych, dyscyplina finanse. Stanowi istotny wkład w rozwój teorii i praktyki dyscypliny finansów, ponieważ wypełnia lukę badawczą w zakresie historycznej ewolucji polskiego bilansu majątkowego pod koniec XIX i na przestrzeni XX wieku. Tym samym stanowi próbę odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- jaki układ i treść przedstawiał bilans w zadanym przedziale historii w Polsce?
- jakie znaczenie miał bilans, jako dokument sprawozdawczości finansowej?
- jakie dodatkowe elementy sprawozdania finansowego wzbogacały bilans?
- jakie kryteria klasyfikacji były przyjmowane w prezentacji składników bilansu?
- według jakich parametrów dokonywano wyceny aktywów i zobowiązań?

Z punktu widzenia historii rachunkowości wskazany horyzont czasowy stanowi niezwykle ciekawy materiał badawczy. Obejmuje zarówno czasy rozbicia państwa polskiego na zabory, okres gospodarki kapitalistycznej, czas okupacji niemieckiej, transformację systemową do gospodarki centralnie sterowanej, okres Polski Ludowej i na koniec ponowny powrót do ustroju kapitalistycznego. Następujące zmiany warunków polityczno-gospodarczych, a co za tym idzie i sprawozdawczości finansowej miały z całą pewnością silny wpływ na kształt rachunkowości w Polsce, a co za tym idzie, i sprawozdawczości finansowej, w tym bilansu. Zmianie ulegały zatem potrzeby jego użytkowników, ale także ich wiedza i umiejętności, co z kolei wymuszało modyfikacje zakresu, metod sporządzania i form tego dokumentu. Jednocześnie, przez cały ten czas bilans realizuje nadal ten sam cel, który przyświecał kupcom florenckim przy sporządzaniu tego sprawozdania już ponad sześćset lat temu – prezentuje sytuację majątkowo-finansową przedsiębiorstwa.

Na potrzeby niniejszej pracy została zastosowana metoda badawcza w postaci krytycznych i analitycznych studiów literaturowych polskich książek, artykułów oraz aktów prawnych wydanych pod koniec XIX oraz na przestrzeni XX wieku. Zastosowane w monografii podej-

ście badawcze ma cechy historiografii nieklasycznej³. Świadczy o tym przede wszystkim sposób prezentacji tematu głównego (bilans majątkowy), przybliżonego w kontekście szerszym (rozwoj systemu rachunkowości) oraz na tle ogólnej sytuacji ekonomicznej i politycznej naszego kraju w badanym horyzoncie czasowym.

4.3.2. Struktura monografii i podstawowe ustalenia

Książka składa się ze wstępu, dziesięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz spisów schematów, rysunków, tabel i zdjęć. Monografia wpisuje się w nurt prac badawczych poświęconych historii polskiej rachunkowości.

Rozdziały pierwszy i drugi stanowią wprowadzenie do tematu, a ich celem jest pokazanie, w jaki sposób przemiany historyczne systemu rachunkowości doprowadziły do wykształcenia pierwszego dokumentu sprawozdawczości finansowej, czyli bilansu.

Punkt wyjścia dla przedstawienia roli i funkcji bilansu jako podstawowego dokumentu sprawozdawczości finansowej stanowi dokonane w rozdziale pierwszym przybliżenie pojęcia rachunkowości oraz istoty jej teorii. Na podstawie przeprowadzonych badań literaturowych i analizy definicji rachunkowości autorstwa uznanych autorytetów ustaliłam, że jest ona systemem niejednorodnym, stworzonym na potrzeby zarządzania przedsiębiorstwem i pełniącym przede wszystkim funkcję informacyjną, ale także kontrolną, analityczną, optymalizacyjną i sprawozdawczą. Od momentu jej ukształtowania, aż do wieku XIX, kiedy to pojawiły się pierwsze teorie rachunkowości, miała ona przy tym wymiar wyłącznie praktyczny. Analizując definicję teorii rachunkowości, zwróciłam uwagę na występujące w niej kierunki badań, z pośród, których w kontekście tematu pracy należałoby wymienić historię rachunkowości.

Rozdział pierwszy koncentruje się również na omówieniu istoty bilansu w rozumieniu współczesnych znawców tematu. Dokonane badania literaturowe miały na celu spójne usystematyzowanie takich kwestii związanych z bilansem jak jego pojęcie i cechy, zasady obowiązujące przy jego sporządzaniu oraz formy, rodzaje i funkcje. Dało mi to podstawę do ustalenia odmian bilansów, jakie można odszukać w literaturze przedmiotu. Mając natomiast na względzie aspekt historyczny w celach porównawczych przedstawiłam w ogólnym zarysie założenia wybranych teorii bilansowych opracowanych w pierwszej połowie XX wieku.

---

³ Szychta A. (2016), *Tradycyjna a nowa historia rachunkowości*, [w:] *Abacus: od instruktarzy gospodarczych po współczesne podręczniki rachunkowości* (red. S. Sojak), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń, s. 20-21.

W rozdziale drugim została przedstawiona geneza powstania bilansu majątkowego ze szczególnym zwróceniem uwagi na zasady sporządzania inwentarza oraz na różnicę w budowie tych dwóch dokumentów. Istotną rolę w procesie kształtowania systemu rachunkowości odegrał wydany w 1673 roku francuski kodeks handlowy. Zobowiązywał on kupców do prowadzenia ksiąg handlowych oraz sporządzania w odstępach dwuletnich inwentarza i bilansu. Dokument ten stał się wzorem regulacji prawnych w zakresie księgowości dla wielu krajów europejskich i z tego też powodu jego analiza znalazła miejsce w omawianej monografii. Badania literaturowe pozwoliły mi ustalić, iż dokumentem poprzedzającym powstanie bilansu był inwentarz. Z czasem stał się on podwaliną dla budowy bilansu i narzędziem kontroli poprawności jego sporządzania. Zasady sporządzania bilansu jak i inwentarza, w tym sposób wyceny majątku, zostały po raz pierwszy uregulowane w *Kodeksie Handlowy Colberta*, a ich prawne uporządkowanie miało istotne znaczenie z punktu widzenia sprawowania kontroli majątkowej. Ponadto, francuski kodeks handlowy traktował inwentarz, a w konsekwencji bilans jako narzędzie służące do kompleksowej oceny działalności przedsiębiorstwa i stanowiące podstawę ustalenia wyniku finansowego. Ówczesni przedsiębiorcy zdawali sobie sprawę z waloru informacyjnego bilansu i dlatego też jego dane były objęte tajemnicą.

W rozdziale drugim przedstawiano również najważniejsze wydarzenia w rozwoju rachunkowości w dawnej Polsce, to znaczy między wiekiem XV a XVIII. Na ziemi polskiej księgowość kupiecka trafiła wraz z rozwojem handlu i prowadzili ją przede wszystkim kupcy mieszkający w dużych ośrodkach miejskich. Prowadzone przez nich księgi miały różny poziom merytoryczny, a analiza ich zawartości wskazuje, że niektórzy z nich sporządzali inwentarze i bilanse. Dominowała księgowość pojedyncza, a zapisów dokonywano głównie w księdze dłużników i wierzycieli, kasowej i towarowej. W tym samym okresie sporządzano również inwentarze dworskie. W pracy dokonałam przeglądu podręczników służących do nauki księgowości pod kątem sprawozdawczości finansowej, a zwłaszcza zasad sporządzania bilansu. W celu odnalezienia śladów bilansu i inwentarza w praktyce gospodarczej omawianego okresu, przeanalizowałam również i prezentowane w literaturze przedmiotu polskie księgi rachunkowe prowadzone w Gdańsku, Krakowie i Poznaniu. Przeprowadzone badania pozwoliły mi ustalić rodzaj stosowanej księgowości, skład ksiąg rachunkowych oraz podejście ówczesnych księgowych do kwestii sporządzania inwentarza i bilansu.

Rozdział trzeci został poświęcony w całości ewolucji bilansu na tle rozwoju rachunkowości w Polsce na przestrzeni XIX wieku i w pierwszej dekadzie XX. Umowną cezurę stanowi tutaj rok 1918. Na podstawie przeprowadzonych badań literaturowych podjęłam próbę ustalenia, w jaki sposób w badanym okresie rozumiano pojęcie rachunkowości. Na uwagę zasługuje

fakt, iż w omawianym czasie po raz pierwszy w historii, rachunkowość przestała być traktowana wyłącznie jako umiejętność czysto praktyczna i zaczęto ją postrzegać również jako dyscyplinę naukową. Zasadniczą część rozdziału stanowi podrozdział drugi, w którym przeprowadziłam analizę treści wybranych podręczników do nauki księgowości, pod kątem sporządzania bilansu. Badaniom literaturowym poddano książki takich autorów jak Stanisław Budny (1826), Antoni Barciński (1834), Edward Pietrzycki (1886), Aleksander Ściborski (1912) i Witold Góra (1913). Na podstawie treści ich książek ustaliłam takie kwestie jak: stosowana w badanym okresie definicja bilansu, jego rodzaje, przebieg procedury zamykania kont celem sporządzenia bilansu, częstotliwość i przyczyny sporządzania inwentarza i bilansu, wzory stosowanych bilansów, zasady wyceny składników majątkowych oraz przyczyny sporządzania bilansów miesięcznych.

Rozdział czwarty dotyczy lat 1918 – 1939. W pierwszym podrozdziale został zarysowany stan rachunkowości mający miejsce w analizowanym okresie, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju bilansoznawstwa oraz opracowanych przez naukowców definicji księgowości kupieckiej i rachunkowości. W wyniku badań literaturowych ustaliłam podstawowe parametry bilansu, takie jak jego układ, cechy, rodzaje oraz zakres analizy. Bilansoznawcy okresu międzywojennego byli zgodni co do tego, że podstawą sporządzenia bilansu jest inwentarz, z tej też przyczyny w podrozdziale czwartym usystematyzowałam reguły jego tworzenia. Istotną kwestią w omawianym okresie było prawne uregulowanie zasad sporządzania sprawozdawczości finansowej, w tym bilansów. Z tej też przyczyny w podrozdziale piątym scharakteryzowałam akty prawne regulujące zagadnienia związane z rachunkowością, w tym dokument o największym znaczeniu, czyli Kodeks Handlowy z 1934 roku. W podrozdziale szóstym wskazałam szczegółowe zasady wyceny bilansowej, inwentaryzowania i bilansowania wynikające z wydanych w dwudziestoleciu międzywojennym aktów prawnych.

Treści zawarte w rozdziale piątym dotyczą okresu okupacji niemieckiej. W rozdziale tym po pierwsze opisano ogólnie tło historyczne oraz przybliżono sytuację gospodarczą mającą miejsce na Ziemiach Przyłączonych oraz w Generalnym Gubernatorstwie. Analizując badany okres pod kątem budowy bilansu przedstawiono przykładowe dokumenty tego typu powstałe w zadanym czasie. Ustaliłam również podstawowe parametry stosowanej w praktyce rachunkowości oraz kształt dydaktyki księgowości w okresie okupacji.

Kolejne rozdziały książki począwszy od szóstego do dziewiątego koncentrują się na zagadnieniach związanych z bilansem w okresie gospodarki socjalistycznej. Rozdział szósty stanowi wstęp i zawiera rys historyczny rachunkowości w latach 1945 – 1989. W ramach pracy nad przedstawieniem najważniejszych wydarzeń w rozwoju rachunkowości badanego

okresu ustaliłam obowiązujące akty prawne i ich wpływ na kształt i zmiany zachodzące w systemie rachunkowości, a także stawiane przed nią cele, funkcje i zadania. Za istotne uznałam również usystematyzowanie informacji na temat rozwoju literatury oraz poznanie przyczyn podejmowanego w jej ramach określonego zakresu tematycznego. Biorąc pod uwagę obowiązującą w rachunkowości zasadę podmiotowości uznałam za istotne ustalenie sposobu funkcjonowania nowo powstałych przedsiębiorstw państwowych w takich obszarach jak struktura organizacyjna, system finansowania działalności, polityka cenowa, zasady rozliczania z budżetem państwa, zatrudnienie oraz organizacja działu rachunkowości.

Efektom wnikliwych badań literaturowych, między innymi takich autorów jak Stanisław Skrzywan (1948), Włodzimierz Brzezina (1995), Kazimierz Niemiński (1947), Bronisław Siwoń (1961), Eufemiusz Terebucha (1958), Tadeusz Peche (1963) oraz Zbigniew Messner (1976) są trzy kolejne rozdziały mojej pracy poświęcone sprawozdawczości finansowej z naciskiem na bilans majątkowy. W rozdziale siódmym zajęłam się kwestią przedstawiania bilansu w literaturze przedmiotu. Dokonując analizy porównawczej ustaliłam podstawowe parametry jego budowy omawiane w podręcznikach publikowanych w badanym okresie. Punkt odniesienia dla bilansu przedsiębiorstwa socjalistycznego stanowił wzór tego dokumentu opracowany w dwudziestoleciu międzywojennym. Analiza składników bilansu pozwoliła na usystematyzowanie wiedzy o wpływie zmian ustrojowych na ich rodzaj i sposób prezentacji. Określiłam również jego cechy, trendy zmian na przestrzeni lat 1945 – 1989 oraz rolę jaką pełnił w przedsiębiorstwie socjalistycznym.

Tęm do dalszych analiz bilansu są treści przekazane w rozdziale ósmym dotyczącym sprawozdawczości przedsiębiorstw państwowych. Przeprowadzone badania pozwoliły mi ustalić jej cel, zadania, odbiorców oraz źródła danych wykorzystywanych przy sporządzaniu sprawozdań. Określiłam i scharakteryzowałam jej dwie zasadnicze części składowe, takie jak sprawozdawczość statystyczna i finansowa. Przechodząc do analizy tej drugiej, zajęłam się kwestią jej formy i sposobu opracowywania przez działy księgowości, wskazałam również na stosowane jej podziały. Bazując na materiałach źródłowych określiłam jej wady, przede wszystkim w postaci słabego dostosowania do potrzeb zarządczych jak i cechy charakterystyczne, czyli jednolity charakter, a także terminowość, zupełność, sprawdzalność oraz rzetelność. Analizie poddałam również kwestię przeprowadzanych w badanym okresie prac nad podniesieniem jakości. Ustaliłam również jej zakres, przyczyny wprowadzanych w nim modyfikacji oraz podstawę prawną jej sporządzania. W ostatnim podrozdziale zbadałam wpływ transformacji systemowej z lat osiemdziesiątych XX wieku na kształt i zakres sprawozdaw-

czości finansowej oraz sposoby jej dostosowania do zmieniających się warunków życia gospodarczego.

Rozdział dziewiąty koncentruje się na analizie porównawczej wzorów bilansów majątkowych. Punkt wyjścia stanowi wzór bilansu załączony do jednolitego planu kont z 1945 roku, który obowiązywał do końca lat czterdziestych XX wieku i swoją budową nawiązywał do schematów charakterystycznych dla bilansów działających w ustroju kapitalistycznym. Przeprowadzona analiza pozwoliła mi ustalić, w jaki sposób kolejne przekształcenia w budowie bilansu stopniowo dopasowywały go do zmienionego ustroju i metod finansowa przedsiębiorstw państwowych oraz jaki wpływ na jego budowę miały przeobrażenia zachodzące w obowiązujących w kolejnych okresach plany kont. Dokonując analizy zwróciłam również uwagę na takie parametry jak na przykład zależność od typu przedsiębiorstwa czy przyjęta forma. W celu lepszego zrozumienia działania systemu rachunkowości za zasadne uznałam również określenie przebiegu procesu sporządzania bilansów rocznych oraz znaczenie przygotowywania bilansów miesięcznych. Dzięki badaniom literaturowym, ustaliłam również, jakie dokumenty i co zawierały załączniki dołączane do bilansu.

Praca kończy się rozdziałem dziesiątym, który stanowi pomost między zagadnieniami historycznymi a współczesnością. Nacisk został położony na znalezienie i uwypuklenie powiązań zachodzących pomiędzy wydarzeniami w najnowszej historii Polski a kształtem po pierwsze całego systemu rachunkowości, a po drugie sprawozdawczości finansowej, w tym bilansu. Analizie poddałam jego budowę i zmiany w niej zachodzące począwszy od roku 1991.

4.3.3. Najważniejsze, posiadające walory oryginalności, osiągnięcia naukowe

Historia bilansu majątkowego w Polsce na przestrzeni wieku XIX i XX nie była do tej pory tak wnikliwie przedstawiana w literaturze przedmiotu. Dotychczasowe opracowania mają charakter wycinkowy, natomiast zastosowane przeze mnie podejście przekrojowe, nie zostało jeszcze podjęte. Szczególnie istotny walor poznawczy mają treści dotyczące lat 1945 – 1989, czyli okresu gospodarki centralnie sterowanej.

W wyniku przeprowadzonych badań literaturowych uporządkowałam i poszerzyłam wiedzę dotyczącą:

- ewolucji polskiego systemu rachunkowości w wybranym horyzoncie czasowym, ze szczególnym uwzględnieniem zasad prowadzenia rachunkowości w gospodarce centralnie sterowanej i w odniesieniu do państwowych przedsiębiorstw przemysłowych,

- wpływu zmian historycznych na płaszczyźnie politycznej i ekonomicznej na polski system rachunkowości w wymiarze praktycznym, teoretycznym i prawnym,
- rozwoju bilansoznawstwa w polskiej literaturze przedmiotu badanego okresu,
- ewolucji sprawozdawczości finansowej, w zakresie jej roli, znaczenia, funkcji i elementów składowych,
- przyczyn zachodzących przekształceń w budowie bilansu na przestrzeni badanego okresu.

Uzyskane rezultaty pozwoliły mi na sformułowanie następujących wniosków końcowych:

1. Przemiany ekonomiczne jakie miały miejsce w XIX wieku doprowadziły do pełnego rozwoju gospodarki kapitalistycznej, a fakt tworzenia dużych podmiotów gospodarczych wymusił konieczność prowadzenia rachunkowości podwójnej oraz zatrudniania księgowych. U schyłku XIX wieku nastąpiło jednocześnie całkowite ukształtowanie ustawodawstwa handlowego i skarbowego, w tym dotyczącego nakładania podatku dochodowego. W omawianym okresie na ziemiach polskich bilans traktowano jako dokument dostarczający informacji o posiadanym majątku, miał więc określać „wynik na działalności danego kupca”. Posiadane informacje były przydatne przede wszystkim z perspektywy samego właściciela, któremu zapewniał możliwość właściwego zarządzania majątkiem, jak i sprawowania nad nim kontroli. Punktem wyjścia dla jego sporządzania był inwentarz, a zastosowany sposób wyceny uzależniano od celu jego sporządzania. Jednocześnie bilanse miesięczne stały się narzędziem kontroli poprawności operacji gospodarczych. Zasady prowadzenia księgowości i opracowywania bilansu ułatwiały coraz bardziej doskonale podręczniki, zawierający z czasem dokładne wywody teoretyczne.
2. Okres po pierwszej wojnie światowej, był niezwykle trudny dla polskiej ekonomii, która musiała sprostać jednocześnie takim wyzwaniom jak inflacja, kryzys oraz brak spójności gospodarczej, będący pochodną rozbiorów Polski. Rachunkowość nadal traktowano przede wszystkim jako umiejętność praktyczną, chociaż były już prowadzone pierwsze badania naukowe w jej zakresie. Próbowano również zmienić sposoby jej nauczania, odchodząc od metody personifikacji kont na rzecz metody psychologicznej. W praktyce wysoki poziom rachunkowości stanowił jeszcze wyjątek od reguły, ale widać było jej zauważalny postęp, wynikający z rozwoju prawa podatkowego i pojawienia się dużych jednostek gospodarczych. Aby sprostać wymaganiom nowych reguł rynkowych, księgowy musiał posiadać duże pokłady wiedzy i doświadczenia. Ogromnym utrudnieniem w prowadzeniu działalności gospodarczej było znaczne rozproszenie przepisów prawnych oraz brak pomiędzy nimi spójności merytorycznej. Rokiem przełomowym okazał się 1934, kiedy to wprowadzono

trzy akty prawne regulujące zasady prowadzenia rachunkowości oraz sporządzania sprawozdań finansowych.

3. Lata dwudzieste i trzydzieste XX wieku zaowocowały wieloma pracami badawczymi z zakresu bilansów, rachunku wyników oraz analizy finansowej sprawozdań. W tym czasie w praktyce gospodarczej stosowano różne formy bilansu, charakteryzujące się odmiennym układem, nazewnictwem oraz sposobami grupowania składników majątkowych. Jednocześnie dostrzegano konieczność wprowadzenia jednolitych wzorów sprawozdań finansowych. Generalnie, opracowano znormalizowane bilanse dla banków, zakładów ubezpieczeń, przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych. Z sukcesem uregulowano także kwestię ujednolicenia treści bilansu kupieckiego i podatkowego. W omawianym okresie bilans miał pełnić przede wszystkim funkcję informacyjną. Służył więc do określenia stanu majątkowego, ale i do wyliczenia wyniku finansowego za dany okres. Miał się charakteryzować takimi cechami jak jasność, przejrzystość, zupełność i prawdziwość, a narzędziem kontroli poprawności jego sporządzenia był inwentarz. Potwierdzeniem wysokich walorów informacyjnych bilansu, był fakt upubliczniania tylko jego uproszczonej formy, w celu ochrony danych przed firmami konkurencyjnymi. Z uwagi na fakt, iż dostarczał informacji między innymi na temat majątku, długów czy też kosztów dostrzegano jego funkcję pomocniczą w zakresie zarządzania jednostką gospodarczą.
4. Po drugiej wojnie światowej, polska rachunkowość zaczęła funkcjonować w nowych warunkach gospodarczych, stając się tym samym źródłem informacji i sprawowania kontroli dla ogólnie wyznaczanych zadań. Powołana w tym czasie komisja do spraw usprawnienia rachunkowości, stanęła przed wyzwaniem w postaci dopasowania zagadnień rachunkowych i podatkowych do specyfiki gospodarki planowanej. Podstawowym instrumentem określającym zakres przedmiotowy rachunkowości i umożliwiającym prawidłowe prowadzenie księgowości w przedsiębiorstwie stał się plan kont. Pierwszy jednolity plan kont obowiązujący w latach 1946 – 1950 cechowała duża uniwersalność rozwiązań księgowych oraz znacząca rozbudowa kont analitycznych. Obowiązujące w tym czasie wzory sprawozdań finansowych zostały dołączone do opracowanego jednolitego planu kont. Cechą charakterystyczną rachunkowości była silna biurokratyzacja, przejawiająca się koniecznością wypełniania, zgodnie z wytycznymi licznymi instrukcjami, dużej ilości dokumentów, takich jak raporty, sprawozdania czy kwestionariusze.
5. Lata pięćdziesiąte ubiegłego stulecia to okres silnego wpływu Związku Radzieckiego na Polskę, w tym i na rozwiązania stosowane w rachunkowości. Wprowadzono ramowe plany kont i przebudowano sprawozdawczość finansową. Jednocześnie, przystosowano rachun-

kowość do funkcji statystycznej. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych, na skutek decentralizacji gospodarki narodowej, nastąpiło zwiększenie samodzielności jednostek gospodarczych, w zakresie podejmowania decyzji ekonomicznych. Koniec piątej dekady XX wieku, stał się początkiem polskiego systemu rachunkowości gospodarki socjalistycznej. To właśnie w tym czasie, sformułowano istotę i treść rachunkowości, zarówno dla przedsiębiorstw, jak i innych instytucji państwowych, rozwiązano kluczowe problemy w zakresie planów kont oraz techniki ewidencji i sprawozdawczości.

6. Od 1960 roku obowiązywał w Polsce jednolity plan kont dla przedsiębiorstw państwowych i spółdzielczych. Zasady prowadzenia rachunkowości regulowały trzy grupy przepisów (bilansowo–kalkulacyjne, organizacyjne oraz kontrolno–analityczne). Pod koniec lat sześćdziesiątych dokonano również ponownej kodyfikacji przepisów dotyczących rachunkowości, wydając stosowny akt prawny, w którym zostały one uporządkowane i uproszczone. W omawianym okresie pojawiły się techniki obliczeniowe z wykorzystaniem mechanizacji. Zaczęto wykorzystywać maszyny do fakturowania i księgowania oraz automaty fakturująco–księgujące. Proces mechanizacji obejmował coraz to nowe obszary (budżetową i bankową). Podjęto również badania nad teorią rachunkowości z wykorzystaniem połączenia osiągnięć nauki z praktyką.
7. W latach siedemdziesiątych XX wieku, można zaobserwować w systemie rachunkowości powolną rezygnację z dogmatów socjalizmu, na rzecz poprawy działalności gospodarczej przez usprawnienie technik ewidencji księgowej, tworzenie racjonalnych podstaw rachunku ekonomicznego oraz delegację uprawnień w zarządzaniu. W działach księgowości coraz większe zastosowanie miały maszyny elektroniczne i mikrokomputery. Rozwijał się pogląd, że rachunkowość jest jedynym działającym w przedsiębiorstwie zintegrowanym systemem księgowo–informacyjnym obejmującym całość zdarzeń gospodarczych. W latach osiemdziesiątych XX wieku, teoria rachunkowości uległa przeobrażeniu. Definiowano ją jako system informacji ekonomicznej służącej zarządzaniu. Funkcje tak rozumianej wówczas rachunkowości to: informacyjna, kontrolna, analityczna oraz statystyczna. Ważnym osiągnięciem było powstanie i rozwinięcie w Polsce nowoczesnej szkoły rachunku kosztów. Rozwijała się również rachunkowość zarządcza tworząca informacje dla wewnętrznych potrzeb zarządzania. Pod koniec lat osiemdziesiątych, rachunkowość w Polsce, podobnie jak w innych krajach socjalistycznych, zamykała się w 3 kręgach: teorii (nauki), wydawaniu aktów prawnych oraz praktyki.
8. Głównym celem sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw gospodarki uspołecznionej, było dostarczenie informacji na temat prowadzonej działalności. Dodatkowo,

odgrywała rolę w kontroli podatkowej, dystrybucji środków obrotowych a także służyła do oceny prawidłowości ustalania i podziału zysku. Podstawowym parametrem sprawozdawczości finansowej, podkreślanym w literaturze przedmiotu, był jej jednolity charakter. Sprawozdania poszczególnych jednostek stanowiły część całości, która miała docelowo dawać obraz gospodarczy całego państwa. Sprawozdawczość miała bardzo szeroki zakres, była bardzo rozbudowana i składało się na nią znaczna ilość załączników, wyjaśniających główne kwestie przedstawiane w dokumentach podstawowych.

9. Bilans w Polsce Ludowej traktowano jako podstawowe sprawozdanie finansowe i jednocześnie – źródło statystyki gospodarczej. W ewidencji księgowej stanowił podstawę zamykania i otwierania kont bilansowych. Pełnił również funkcję kontrolną z tej racji, iż stanowił narzędzie nadzoru działalności przedsiębiorstwa. Na uwagę zasługuje fakt, że z czasem zaczął być również postrzegany jako narzędzie zarządzania. Przede wszystkim jednak był traktowany jako narzędzie służące do kontroli realizacji założeń gospodarki socjalistycznej przez przedsiębiorstwa państwowe. W tym celu sporządzano między innymi bilanse zbiorcze, dostarczające danych przekrojowych wykorzystywanych do budowy planów w skali makroekonomicznej.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze uporządkowane chronologicznie, dotyczą następujących obszarów badawczych:

1. Rachunkowość kapitału intelektualnego,
2. Problematyka firm z sektora małych i średnich przedsiębiorstw,
3. Społeczna odpowiedzialność biznesu,
4. Rachunkowość zarządcza i rachunek kosztów,
5. Historia rachunkowości.

5.1. Obszar badawczy: „Rachunkowość kapitału intelektualnego”

Początkowo moje zainteresowania naukowe dotyczyły zagadnień związanych z rachunkowością finansową. Pierwsze publikacje miały charakter artykułów praktycznych zamiesz-

czanych w czasopismach fachowych o zasięgu krajowym⁴, rozdziałów w podręczniku akademickim oraz haseł przygotowywanych do „Leksykonu finansów”⁵. Poglębiany przez mnie w tamtym okresie zakres tematyczny dał mi możliwość uszczegółowienia i uporządkowania wiedzy w wybranym obszarze oraz dobrego przygotowania merytorycznego do prowadzenia powierzonych mi zajęć dydaktycznych.

Poszukując tematu pracy doktorskiej, skierowałam swoje zainteresowania na nową koncepcję, która od pewnego czasu próbowała zaznaczyć swoją obecność w systemie rachunkowości. Koncepcja ta została nazwana koncepcją rachunkowości kapitału intelektualnego i koncentrowała się na pojęciu, pomiarze i sposobie prezentacji tego typu kapitału.

Efekty mojej pracy w zakresie tego tematu, oprócz rozprawy doktorskiej, zostały zaprezentowane w artykułach opublikowanych w czasopismach o zasięgu krajowym, takich jak „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”^{6 7}, „Acta Universitatis Nicolai Copernici – Ekonomia”⁸, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu”⁹ oraz przedstawione w postaci referatów^{10 11 12} w tym na Ogólnopolskich Zjazdach Katedr Rachunkowości.

Temat rachunkowości kapitału intelektualnego cieszył się wśród polskich naukowców szczególnym zainteresowaniem w pierwszych latach XXI wieku. Znaczną popularność zyskały wtedy opracowywane wskaźniki pomiaru kapitału intelektualnego, jak i też modele jego raportowania. W chwili obecnej w polskiej literaturze przedmiotu temat rachunkowości kapitału intelektualnego jest nadal podejmowany, chociaż można zauważyć, że na przestrzeni ostatnich 10 lat nie uległ on znacznej ewaluacji. To spostrzeżenie stanowiło dla mnie inspira-

---

⁴ 14 artykułów (współautorstwo) publikowanych w latach 2000 – 2002 w „Serwisie Finansowo-Księgowym” oraz w „Praktycznym Poradniku Księgowego”, Wydawnictwo INFOR.

⁵ Wybrane hasła z rachunkowości [w:] *Leksykon finansów*, (red. J. Głuchowski), PWE, Warszawa 2001.

⁶ Aleksandra Zielińska (Banaszkiewicz), *Pojęcie, pomiar i sposoby prezentacji kapitału intelektualnego*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 2001, tom 4 (60), s. 228-238.

⁷ Aleksandra Zielińska (Banaszkiewicz), *Rachunkowość zasobów ludzkich a rachunkowość kapitału intelektualnego*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 2003, tom 13 (69), s. 28-41.

⁸ Aleksandra Zielińska (Banaszkiewicz), *Struktura kapitału intelektualnego*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici – Ekonomia”, 2003, zeszyt 33, s. 29-43.

⁹ Publikacja nr 3 wg załącznika nr 4: Aleksandra Zielińska (Banaszkiewicz), *Ocena przydatności pomiaru kapitału intelektualnego w świetle badań ankietowych*, [w:] *Standardy edukacyjne rachunkowości – praktyka i stan badań*, (red. A. Kardasz), Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, nr 1079, Wrocław 2005, s. 359-366.

¹⁰ Referat został wygłoszony na Ogólnopolskim Zjeździe Katedr Rachunkowości, 12 – 14 września 2001, Kraków, ale opublikowany w „Zeszytach Teoretycznych Rachunkowości” (por. przypis 4).

¹¹ Aleksandra Zielińska (Banaszkiewicz), *Kapitał intelektualny w Monitorze Aktywów Niematerialnych oraz Strategicznej Karcie Wyników* [w:] *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, (red. J. Gierusz, M. Jerzemowska, T. Martyniuk), Uniwersytet Gdański 2002, s. 674-685, Ogólnopolski Zjazd Katedr Rachunkowości, 11 – 13 września 2002, Gdańsk.

¹² Publikacja nr 17 wg załącznika nr 4: Aleksandra Zielińska (Banaszkiewicz), *Ocena przydatności sprawozdań na temat kapitału intelektualnego w świetle badań ankietowych*, [w:] *Rola nauk o zarządzaniu w kreowaniu społeczeństwa opartego na wiedzy*, (red. S. Wilmańska – Sosnowska), Łódź 2005, s. 75-84, Konferencja Jubileuszowa z okazji 10-lecia Wydziału Zarządzania, 17 – 18 września 2004, Łódź.

cję do przeprowadzenia w 2017 roku wśród polskich przedsiębiorstw drugiego badania empirycznego pozwalającego po pierwsze, określić jak obecnie postrzegana jest koncepcja rachunkowości kapitału intelektualnego przez praktyków polskiego życia gospodarczego i po drugie, czy spojrzenie polskich przedsiębiorstw na ten temat uległo zmianie od 2003 roku. Efekty przeprowadzonego badania zostały opublikowane i wygłoszone w postaci referatu wygłoszonego na międzynarodowej konferencji¹³. Jak dowiodły przeprowadzone badania, wzrosła świadomość przydatności pomiaru, monitoringu i prezentacji kapitału intelektualnego. Na przestrzeni badanego odcinka czasu wzrosła również ilość podmiotów mierzących wartość składników tworzących zasoby niematerialne, a także można zauważyć, że tematyka prezentacji kapitału intelektualnego w sprawozdawczości finansowej jest lepiej znana w badanej populacji przedsiębiorstw niż wykazały to badania z 2003 roku. Podsumowując, można powiedzieć, że podjęcie się wprowadzenia do firmy rachunkowości kapitału intelektualnego byłoby korzystnym posunięciem z perspektywy firmy opartej na wiedzy. Wydaje się to być jednak nadal sprawą przyszłości i powinno zostać poprzedzone zdobyciem gruntownej wiedzy jak i praktyki w tym kierunku. Mając właśnie na uwadze aspekt praktyczny badanego zagadnienia, w kolejnym artykule dotyczącym tego typu kapitału, zajęłam się analizą wybranych metod pomiaru kapitału intelektualnego. Metody te zostały przedstawione zarówno od strony teoretycznej jak i praktycznej. Do przeprowadzenia obliczeń posłużyły dane losowo wybranych polskich przedsiębiorstw notowanych na giełdzie papierów wartościowych. Analiza dotyczyła przede wszystkim ich przydatności w zakresie rozpoznania nieefektywnych obszarów działalności organizacji. Wyniki przeprowadzonego badania zostały opublikowane i wygłoszone w postaci referatu na międzynarodowej konferencji¹⁴.

5.2. Obszar badawczy: „Problematyka firm z sektora małych i średnich przedsiębiorstw”

Po osiągnięciu stopnia doktora, moje zainteresowania naukowe dotyczyły zarówno zagadnień związanych z rachunkowością finansową jak i zarządzaną. Napisane w latach 2009 – 2010 publikacje były związane z projektem badawczym realizowanym przez Katedrę Rachunkowości dotyczącym problematyki zakładania własnej firmy. Głównym celem przedsię-

---

¹³ Aleksandra Banaszkiwicz, Ewa Makowska, *The level of Polish enterprise awareness in the field of identification, measurement and reporting of intellectual capital in the light of surveys*, 25th Conference EBES, May 23-25, 2018, Berlin.

¹⁴ Publikacja nr 1 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszkiwicz, Ewa Makowska, *Selected methods of intellectual capital valuation – comparative analysis*, The 12th International Days of Statistics and Economics, September 6-8, 2018, Prague.

wzięcia było przedstawienie w sposób kompleksowy najważniejszych kwestii związanych z założeniem i prowadzeniem firmy. Przyszły przedsiębiorca mógł zapoznać się z tak praktycznymi aspektami jak wybór formy prawnej działalności i formy opodatkowania, procedury rejestracji działalności gospodarczej w Polsce i w wybranych krajach Europy, instrumenty polityki rynku pracy wykorzystywane w finansowaniu i usprawnianiu działalności przedsiębiorstw a także procedury związane z pozyskiwaniem funduszy unijnych. Od strony zarządczej przybliżone zostały z kolei takie zagadnienia jak między innymi kształtowanie, wdrażanie i realizacja strategii działania, badania rynku czy zasady sporządzania biznes planów. Efektem pracy całego zespołu były trzy monografie. W dwóch pozycjach znalazły się moje rozdziały^{15 16 17 18}.

Zapoczątkowane w latach 2009 i 2010 zainteresowanie tematyką funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw znalazło swoje odbicie w moich badaniach naukowych i w okresie późniejszym. Wynika to przede wszystkim z faktu, iż na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat nastąpiła w Polsce wyraźna zmiana strukturalna polegająca na zwiększeniu udziału małych i średnich przedsiębiorstw w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych. Obecnie stanowią one blisko 99% firm należy do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Ich działalność odgrywa znaczącą rolę w prawidłowym funkcjonowaniu mechanizmu rynkowego. Jednostki te mają ograniczoną możliwość oddziaływania na otoczenie zewnętrzne, natomiast wszelkie zmiany zachodzące w tym otoczeniu silnie oddziałują na ich sytuację ekonomiczną. W odróżnieniu od dużych podmiotów mają słabszą pozycję rynkową i dlatego też muszą wykazać się szybką reakcją na zmieniające się warunki zewnętrzne. Biorąc zatem pod uwagę z jednej strony wyzwania, jakie stawia współczesna gospodarka małym i średnim przedsiębiorstwom, a z drugiej strony ich znaczenie i rolę w ekonomii, wydaje się zasadnym pozyskanie informacji na temat wyborów dokonywanych przez tego typu jednostki w obszarze zarządzania, obciążeń podatkowych oraz rachunkowości. W ramach przeprowadzanych prac badawczych w zakresie tego tematu dokonano w 2015 roku pilotażowych badań ankietowych dotyczących

---

¹⁵ Publikacja nr 23 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Infobroker – zawód przyszłości?* [w:] *Założyć firmę i nie zbankrutować – studia przypadków*, (red. S. Sojak), Difin, Warszawa 2010, s. 55-66.

¹⁶ Publikacja nr 22 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Państwo Gawlikowie, czyli gdzie pracować – w Polsce czy w Wielkiej Brytanii*, [w:] *Założyć firmę i nie zbankrutować – studia przypadków*, (red. S. Sojak), Difin, Warszawa 2010, s. 42-54.

¹⁷ Publikacja nr 20 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Zakładanie działalności gospodarczej w krajach europejskich*, [w:] *Założyć firmę i nie zbankrutować – aspekty prawne*, (red. S. Sojak), Difin, Warszawa 2009, s. 257-290.

¹⁸ Publikacja nr 19 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Rejestracja działalności gospodarczej – krok po kroku*, [w:] *Założyć firmę i nie zbankrutować – aspekty prawne*, (red. S. Sojak), Difin, Warszawa 2009, s. 39-60.

wybranych aspektów funkcjonowania firm z sektora małych i średnich przedsiębiorstw. W celach porównawczych badanie to, zostanie powtórzone na większą skalę w następnych latach. Oprócz informacji ogólnych o ankietowanych podmiotach, kwestionariusz ankiety obejmował pytania dotyczące trzech obszarów: wybranych aspektów zarządczych, wyboru formy opodatkowania oraz sposobu prowadzenia księgowości. Efekty pierwszego badania ankietowego zostały opublikowane w 2019 roku oraz zaprezentowane na międzynarodowej konferencji naukowej w 2018 roku w ramach sesji plakatowej^{19 20}. Wyniki przeprowadzonego badania empirycznego pozwoliły zidentyfikować między innymi powody zakładania własnej działalności gospodarczej, napotykaną przez przedsiębiorców bariery związane z jej prowadzeniem, metody finansowania, a także strukturę kosztów.

5.3. Obszar badawczy: „Społeczna odpowiedzialność biznesu”

Istotny wpływ na kierunek moich zainteresowań naukowych oraz prowadzonych badań miało uczestnictwo w projekcie „CSR płaszczyzna wiedzy i kreowania wspólnych przedsięwzięć odpowiedzialnych społecznie”. Program ten (IV 2010 – III 2012) realizowany był w wymiarze 100 godzin przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Apator S.A., Soda Polska CIECH Sp. z o.o. oraz Miejskie Przedsiębiorstwo Oczyszczania Sp. z o.o. w Toruniu w ramach Priorytetu VIII „Regionalne kadry gospodarki”, Działanie 8.2. „Transfer wiedzy”, Poddziałanie 8.2.1. „Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Udział w przedstawionym projekcie dał mi możliwość zdobycia wiedzy między innymi z zakresu budowania wartości firmy przez CSR, roli przywództwa w kształtowaniu społecznej odpowiedzialności biznesu, narzędzi CSR, jego audytu i raportowania oraz zarządzania projektami społecznymi. Treści teoretyczne przekazywane w ramach projektu były jednocześnie wzbogacane od strony praktycznej przez staże i warsztaty. W ramach projektu miałam zatem okazję odbyć staż w przedsiębiorstwie Apator S.A. w Toruniu w wymiarze 24 godzin. Pozwolił mi on na rozpoznanie rzeczywistych warunków funkcjonowania przedsiębiorstwa. Natomiast uczestnictwo w 12 godzinnych warsztatach miało na celu wypracowanie konkretnych propozycji projektów społecznie odpowiedzialnych dla biznesu.

---

¹⁹ Publikacja nr 15 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Wybrane aspekty funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w świetle badań ankietowych*, [w:] *Finanse przedsiębiorstw i gospodarstw rolnych*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2018, nr 533, s. 23-30.

²⁰ VI Międzynarodowa Konferencja Gospodarka – Etyka – Środowisko Finanse i Rachunkowość na rzecz zrównoważonego rozwoju, 17 – 19 czerwca 2018, Toruń.

Odbyty staż jak i warsztaty zainspirowały mnie do napisania szeregu publikacji^{21 22 23 24 25}, z których część była również prezentowana na konferencjach naukowych w formie referatu²⁶
27.

Cele badawcze zrealizowane we wskazanych artykułach przedstawiały się następująco:

- przybliżenie pojęcia społecznej odpowiedzialności biznesu, jej definicji oraz filozofii,
- przybliżenie pojęcia rachunkowości społecznej odpowiedzialności biznesu, jej miejsca w systemie rachunkowości oraz stawianych przed nią zadań,
- wskazanie aspektów kulturowych, takich jak na przykład działalność na rzecz ochrony środowiska czy społeczeństwa, które wymagają objęcia zainteresowaniem system rachunkowości,
- przedstawienie najważniejszych determinant budowy wartości przedsiębiorstwa, w kontekście filozofii społecznej odpowiedzialności biznesu, co stanowiło podstawę dla próby wskazania, jak można wpisać założenia koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu do strategii organizacji,
- identyfikacja stopnia znajomości Kodeksu Zawodowej Etyki w Rachunkowości i zasad jego stosowania przez szeroko rozumiane służby księgowe,
- identyfikacja najczęściej występujących w sprawozdaniach finansowych nieprawidłowości.

W badaniach wykorzystano takie metody jak krytyczna analiza polskiej i zagranicznej literatury, analiza przykładowych raportów CSR pod kątem przydatności informacji generowanych przez system księgowości w raportowaniu społecznej odpowiedzialności biznesu oraz analiza przeprowadzonych badań ankietowych.

---

²¹ Publikacja nr 31 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Spoleczna Odpowiedzialność Biznesu w kontekście wybranych aspektów kulturowych XXI wieku*, Copernican Journal of Finance and Accounting 2012, Vol 1, No 1, s. 9-22.

²² Publikacja nr 24 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Wykorzystanie informacji z systemu rachunkowości do tworzenia raportów CSR na przykładzie firmy PKN Orlen*, [w:] *Rachunkowość: dylematy praktyki gospodarczej*, (red. S. Sojak), Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012, s. 43-62.

²³ Publikacja nr 8 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu w procesie zarządzania wartością firmy*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2014, nr 329, s. 28- 35.

²⁴ Publikacja nr 10 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości w świetle badań ankietowych*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2015, nr 396, s. 9-18.

²⁵ Publikacja nr 12 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Rewizja finansowa a wiarygodność sprawozdań finansowych*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2016, nr 436, s. 39-47.

²⁶ Ogólnopolski Zjazd Katedr Rachunkowości, referat pod tytułem: *Rachunkowość odpowiedzialności społecznej w tworzeniu raportu CSR*, 24 – 26 września 2012, Toruń.

²⁷ IV Międzynarodowa Konferencja Gospodarka – Etyka – Środowisko Finanse i Rachunkowość na rzecz zrównoważonego rozwoju, 10 – 12 kwietnia 2016, Toruń.

Uzyskane wyniki pozwoliły na wysnucie następujących wniosków:

- kluczowe znaczenie dla promowania idei społecznej odpowiedzialności biznesu w Polsce jest zwiększanie wiedzy oraz podnoszenie kwalifikacji wśród kadry akademickiej. Takie przedmioty, jak „Etyka biznesu” oraz „Społeczna Odpowiedzialność Biznesu”, powinny być wykładane na uczelniach prowadzących kierunki ekonomiczne i menedżerskie,
- raport społeczny jest kluczowym narzędziem komunikacji przedsiębiorstwa z jego otoczeniem. Raport tego typu zawiera bowiem plan działania firmy w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu i umożliwia dialog pomiędzy przedsiębiorstwem a szeroko pojętym gronem interesariuszy, czyli między innymi z inwestorami, analitykami, klientami, pracownikami, dostawcami, czy też społecznością lokalną,
- Polska należy do krajów, w których raportowanie tego typu odbywa się na małą skalę, jednak z uwagi na fakt, iż obejmują obszar ekonomiczny, społeczny jak i środowiskowy można je zaliczyć do raportów dotyczących zrównoważonego rozwoju. Podstawową formą prezentacji raportu CSR w Polsce jest papierowa publikacja oraz w pliku PDF, a stosunkowo rzadko tworzone są dedykowane strony internetowe lub wykorzystywane inne kanały komunikacji,
- przedstawienie działalności danej organizacji w skondensowanej i zrozumiałej formie, a przy tym wiarygodnie i rzetelnie stanowi wyzwanie dla rachunkowości i osób opracowujących raporty dotyczące społecznej odpowiedzialności biznesu. W tym miejscu z pomocą przychodzą standardy raportowania opracowane przez *Global Reporting Initiative*, w których zawarte są zasady raportowania, jak i uniwersalne wskaźniki,
- koncepcja zrównoważonej orientacji przedsiębiorstwa powoli staje się jednym z podstawowych narzędzi zarządzania organizacją. Elementem wyróżniającym ją spośród innych idei jest poszerzenie finansowych celów działalności firmy o troskę nie tylko o własne interesy, ale także o dobrostan szeroko rozumianej grupy interesariuszy. Kwestią kluczową jest więc zbudowanie właściwych relacji z wszystkimi zainteresowanymi grupami znajdującymi się w otoczeniu firmy, jak i w jej wnętrzu. Kształtowanie ich struktury i charakteru umożliwia wykorzystanie szans stwarzanych przedsiębiorstwu przez interesariuszy oraz minimalizowanie zagrożeń wynikających z ich działań,
- zdaniem ankietowych, podstawową przyczyną nieetycznych zachowań wśród pracowników jest presja wewnętrzna i zewnętrzna oraz brak identyfikacji z firmą; ponadto, do konfliktu na tle etycznym najczęściej dochodzi pomiędzy pracownikiem a przełożonym,

- zdaniem ankietowanych, głównym źródłem pozyskiwania danych na temat kodeksu zawodowej etyki w rachunkowości, jest szkoła lub internet; nauczanie etyki w rachunkowości na uczelniach wyższych oraz organizowanie szkoleń z zakresu etyki z uwagi na jej znaczenie powinno być powszechną praktyką i obowiązkowe dla każdego pracownika księgowości,
- zdaniem ankietowanych, najczęściej stwierdzanymi nieprawidłowościami w badanych jednostkach były błędy dotyczące wyceny poszczególnych pozycji w sprawozdaniu finansowym, a na polu organizacyjnym, brak lub niewłaściwe opracowanie zasad (polityki) rachunkowości,
- zdaniem ankietowanych, najczęściej naruszaną zasadą rachunkowości była zasada ostrożności, a najczęściej wykrywane oszustwo dotyczyło zawłaszczenia majątku przez pracowników.

5.4. Obszar badawczy: „Rachunkowość zarządcza i rachunek kosztów”

Odbyty w okresie od 29 kwietnia 2011 roku do 06 czerwca 2011 roku staż w wymiarze 120 godzin, w firmie Neuca S.A., w ramach projektu „SPIN – Spójność Przedsiębiorczości i Nauki” realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Poddziałanie 8.2.1. „Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw” przyczynił się do zapoczątkowania moich zainteresowań naukowych w zakresie rachunkowości zarządczej i rachunku kosztów. Podstawowa przyczyna chęci podjęcia badań naukowych w tym obszarze, wynikała ze zwrócenia uwagi na zachodzące w ostatnich latach zmiany warunków gospodarczych stawiających organizacje przed nowymi i bardzo trudnymi wyzwaniem. Głównym celem przedsiębiorstwa nie może być już tylko i wyłącznie wyprodukowanie dobrego wyrobu, ale osiągnięcie strategicznie dominującej pozycji rynkowej poprzez budowanie i skuteczne wykorzystywanie przewagi konkurencyjnej na rynku. Z kolei jej osiągnięcie jest możliwe tylko wówczas, gdy dana firma zidentyfikuje źródła przewagi konkurencyjnej jako pierwsza, co jest tym bardziej możliwe im lepsza jest informacja znajdująca się w posiadaniu zarządzających. Jakość informacji jest w pełni uzależniona od sprawności systemu rachunkowości funkcjonującego w określonym przedsiębiorstwie. Wykorzystując jako metody badawcze badania literaturowe analizę studium przypadków, badania ankietowe oraz wywiady napisałam siedem artykułów

związanych z rachunkowością zarządczą i rachunkiem kosztów^{28 29 30 31 32 33 34}. Część z nich była również prezentowana na konferencjach naukowych, w tym międzynarodowych, w formie referatu^{35 36 37}.

Cele badawcze zrealizowane we wskazanych artykułach przedstawiały się następująco:

- przybliżenie pojęcia strategicznej rachunkowości zarządczej, wybranych odmian nowoczesnych rachunków kosztów, takich jak: rachunek kosztów cyklu życia produktu, rachunek kosztów docelowych, rachunek kosztów ciągłego usprawniania, rachunek kosztów jakości, rachunek kosztów ochrony środowiska oraz: lean accounting, lean management i lean manufacturing,
- prezentacja w aspekcie teoretycznym i praktycznym wybranych narzędzi lean management i lean manufacturing, takich jak: mapowanie strumieni wartości, program 5S, Total Productive Maintenance, Single Minutes Exchange of Die, metoda Just in Time czy metoda kanban,
- prezentacja w aspekcie praktycznym procesu wdrażania controllingu w wybranych przedsiębiorstwach produkcyjnych,
- analiza i prezentacja wyników przeprowadzonych w 2016 roku badań ankietowych dotyczących wykorzystania rachunku kosztów w praktyce polskich przedsiębiorstw,

Uzyskane wyniki pozwoliły na wysnucie następujących wniosków:

- zmiany w rachunkowości jakie zaszły na przełomie XX i XXI wieku dostosowane były między innymi do zapotrzebowanie jej odbiorców na określoną wiedzę. Niestabilność wa-

---

²⁸ Publikacja nr 21 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Rozwój rachunkowości zarządczej – wybrane narzędzia*, [w:] *Katedra Rachunkowości. Wizerunek naukowy i dydaktyczny*, (red. S. Sojak), TNOiK, Toruń 2010, s. 115-150.

²⁹ Publikacja nr 4 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Koncepcja lean management w obszarze produkcji, rachunkowości i administracji*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2012, nr 251, s. 13-24.

³⁰ Publikacja nr 6 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Wybrane narzędzia lean management w teorii i praktyce*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2013, nr 289, s. 34-42.

³¹ Publikacja nr 11 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, Sylwia Meller, *Proces wdrażania controllingu w praktyce przedsiębiorstw*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2015, nr 399, s. 22-31.

³² Publikacja nr 13 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Rachunek kosztów w praktyce badanych przedsiębiorstw województw kujawsko-pomorskiego, pomorskiego, oraz warmińsko-mazurskiego*, Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2018, nr 514, s. 20-30.

³³ Publikacja nr 2 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Costs and their control in Polish enterprises - survey results*, The 12th International Days of Statistics and Economics, September 6-8, 2018, Prague.

³⁴ Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, (artykuł nieopublikowany), *The importance and use of cost information in Polish enterprises – survey results*, 25th Conference EBES, May 23-25, 2018, Berlin.

³⁵ XVII Ogólnopolska Konferencja Naukowa Rachunkowość a Controlling, 15-17 października 2012, Szklarska Poręba.

³⁶ The 12th International Days of Statistics and Economics, September 6-8, 2018, Prague.

³⁷ 25th Conference EBES, May 23-25, 2018, Berlin.

runków gospodarowania oraz nasilenie konkurencji to także jedne z głównych przyczyn ewolucji systemu rachunkowości. Jego zakres w ostatnich latach został poszerzony o strategiczną rachunkowość zarządczą, której celem jest stworzenie przesłanek do długookresowego powodzenia firmy na rynku, przez wspieranie jej w podejmowaniu decyzji o wymiarze strategicznym,

- informacje generowane przez rachunki kosztów o charakterze decyzyjno-kontrolnym powinny cechować się istotnością i użytecznością w zarządzaniu przedsiębiorstwem; prowadzenie problemowych rachunków kosztów ułatwia podejmowanie właściwych decyzji zarządczych a także ma wpływ na poprawę jakości zarządzania,
- koncepcja lean management stanowi jedną z propozycji racjonalizacji poziomu kosztów w przedsiębiorstwie; jej zastosowanie w praktyce wymaga od przedsiębiorstwa ciągłego poszukiwania optymalnego poziomu ponoszonych kosztów; przy czym ciągłe cięcie kosztów nie może odbijać się negatywnie na osiąganym przez przedsiębiorstwo zysku,
- w zarządzaniu określanym mianem lean manufacturing powinni uczestniczyć wszyscy pracownicy danego przedsiębiorstwa, przy czym, zaangażowanie pracowników ze strony kierownictwa sprowadza się między innymi do zdecydowanego i konsekwentnego popierania działań w zakresie lean manufacturing; niezwykle istotną kwestią jest również inwestowanie w umiejętności i wiedzę pracowników; prace nad lean manufacturing należy rozdzielić pomiędzy najzdolniejszych pracowników, którzy będą spotykać się regularnie w zespołach roboczych,
- zdaniem uczestniczących w wywiadach podmiotów gospodarczych, controlling jest w nich traktowany jako część składowa zarządzania lub podsystemu procesu zarządzania, będąca „drogą” wskazującą sposób realizacji założonych celów; w badanych przedsiębiorstwach produkcyjnych, w rezultacie wdrożenia controllingu, nastąpiły zmiany w technikach i logice zarządzania, a jego wprowadzenie ułatwiło podejmowanie decyzji dotyczących prawidłowego kształtowania przyszłości i dopasowania potencjału oraz organizacji przedsiębiorstw do zmieniającego się otoczenia,
- zdaniem ankietowanych, zakres prowadzonego przez przedsiębiorstwo rachunku kosztów w głównej mierze zależy od kierownictwa firmy; przy czym, menedżerowie są świadomi znaczenia informacji kosztowej w procesie zarządzania jednostką a wykorzystują ją przede wszystkim w takich obszarach jak: kontrola kosztów produkcji, ustalanie cen, kalkulacja rentowności produktów oraz wycena produktów gotowych; wprowadzane aktualizacje systemu rachunku kosztów mogą również wskazywać na zaangażowanie kierownictwa w proces usprawniania systemu informacji kosztowej,

- najpowszechniej wykorzystywany przez wszystkie ankietowane podmioty jest rachunek kosztów pełnych rzeczywistych; zapewne wynika to z faktu, iż jest on również stosowany na potrzeby sprawozdawcze; drugim najczęściej używanym rachunkiem okazał się rachunek kosztów zmiennych; jego przydatność może wynikać z dostarczania przez niego realnych informacji na temat kosztów zmiennych produktów, oba wymienione rachunki zaliczane są do systemów tradycyjnych; jak wynika więc z badań, spotykana w literaturze przedmiotu ich krytyka niekoniecznie przekłada się na praktykę gospodarczą; zaskakuje natomiast niskie zainteresowanie nowoczesnymi rachunkami kosztów, takimi jak rachunek kosztów działań i rachunek kosztów docelowych; zainteresowanie tego typu narzędziami jest przy tym bardziej widoczne w dużych jednostkach i działających na rynku międzynarodowym,
- ankietowani, jako przyczyny stosowania kontroli kosztów podawali takie odpowiedzi jak: chęć zdobycia przewagi konkurencyjnej, trudna sytuacja finansowa firmy, trudności z kalkulacją, a także problemy z realizacją strategii,
- zdaniem ankietowanych, najczęściej stosowaną metodą kalkulacji jest kalkulacja doliczeniowa; stosunkowo niewielkie zainteresowanie badanych firm skierowane jest na zaawansowane metody, takie jak ABC. Ich aplikacja wymaga od menedżerów większej wiedzy i wykorzystania odpowiednich narzędzi do przeprowadzenia procesu kalkulacji kosztów.

5.5. Obszar badawczy: „Historia rachunkowości”

Najnowszy obszar moich zainteresowań naukowych, związany z pracą habilitacyjną, dotyczy badań nad historią rachunkowości.

Moje dwa pierwsze artykuły z tego zakresu miały charakter ogólny i dotyczyły wybranych zagadnień ewidencyjnych. Celem pierwszego z nich³⁸ było przedstawienie podstawowych technik prowadzenia ksiąg rachunkowych, takich jak metoda włoska, amerykańska, szachownicowa, przebitkowa czy rejestrowa. Metody te były stosowane na przestrzeni wieków aż do momentu ich zastąpienia programami komputerowymi. Ich omówienie zostało poprzedzone krótkim zarysem genezy księgowości. Wkładem własnym jest przeprowadzona analiza porównawcza prezentowanych metod pod kątem takich parametrów jak sposób dokonywania zapisu, efektywność, pracochłonność oraz przejrzystość.

---

³⁸ Publikacja nr 5 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, *Techniki prowadzenia ksiąg rachunkowych w ujęciu historycznym*, „Copernican Journal of Finance and Accounting”, 2013, Vol 2, No 1, s. 21-38.

Drugi artykuł³⁹ miał za zadanie przybliżenie zasad stosowania rozliczeń międzyokresowych w polskiej rachunkowości w wybranych przedziałach czasowych XX wieku i powstał na podstawie przeprowadzonych badań literaturowych uznanych autorytetów rachunkowości. Z analizy ich prac wynika, że na przestrzeni czasu rozliczenia międzyokresowe ujmowano w różny sposób. W wyniku przeprowadzonych badań naukowych usystematyzowałam i uporządkowałam informacje na ich temat ustalając, takie kwestie jak stosowane nazewnictwo, zakres, miejsce w bilansie, sposoby ewidencji oraz cel stosowania w odniesieniu do wybranego odcinka czasu.

W kolejnym artykule opublikowanym w 2016 roku zajęłam się z kolei analizą treści książek dotyczących rachunkowości rolnej⁴⁰. Celem publikacji jest charakterystyka trzech monografii z rachunkowości rolnej, które powstały w Polsce pod koniec XIX wieku oraz w pierwszej połowie XX. Są to książki takich autorów jak: Juliusz Au, Jan Curzytek oraz Stanisław Moszczeński. Wybór tych, a nie innych prac wynikał z ich znaczeniem. Juliusz Au jest autorem pierwszej publikacji zawierającej teorię rachunkowości rolnej wydaną w języku polskim. W swoim dziele wyjaśniał zasady i zachęcał rolników do stosowania księgowości podwójnej. Z kolei podręcznik Jana Curzytka miał wartość praktyczną i cieszył się dużym uznaniem w okresie międzywojennym. Między rokiem 1931 a 1946 ukazało się 9 wydań tej publikacji. Z pewnymi zmianami treści w niej zawarte były wykorzystywane i po II wojnie światowej przez Instytut Ekonomiki Rolnej i Gospodarki Żywnościowej. Trzecią omawianą pozycją jest podręcznik na poziomie akademickim do rachunkowości rolnej Stanisława Moszczeńskiego. Zawiera on przegląd zagadnień dotyczących rozwoju rachunkowości ze szczególnym zwróceniem uwagi na rozwój rachunkowości rolnej. Książka opatrzona jest także licznymi zestawieniami tabelarycznymi i przykładami, które w przejrzysty sposób prezentują poruszane w niej zagadnienia. Omówienie wybranych publikacji poprzedza krótki zarys historii rachunkowości rolnej w Polsce.

Przeprowadzone na potrzeby artykułu badania literaturowe pozwoliły ustalić:

- cele sporządzania inwentarzy w gospodarstwach folwarcznych oraz ich charakter i moment pojawienia się w Polsce,

---

³⁹ Publikacja nr 25 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, *Ewidencja księgową rozliczeń międzyokresowych w polskiej rachunkowości w wybranych okresach XX wieku*, [w:] *Abacus – od źródeł rachunkowości po współczesność* (red. S. Sojak), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2014, s. 459-474.

⁴⁰ Publikacja nr 27 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Rozwój teorii rachunkowości rolnej w Polsce w świetle wybranych publikacji schyłku XIX i pierwszej połowy XX wieku*, [w:] *Abacus – od instruktaży gospodarczych po współczesne podręczniki rachunkowości* (red. S. Sojak), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2016, s. 141-158.

- rodzaj stosowanej w rachunkowości rolnej odmiany księgowości (księgowość kameralna) oraz czas wprowadzenia na jej potrzeby księgowości podwójnej,
- stanowiska teoretyków rachunkowości rolnej w kwestii zasad jej prowadzenia,
- zakres wpływu towarzystw i organizacji rolniczych, funkcjonujących odrębnie na terenie każdego z trzech zaborów, pod którymi była Polska, na kształt i zmiany w rachunkowości rolnej,
- przyczyny rozwoju rachunkowości rolnej w drobnych gospodarstwach rolniczych,
- zakres wpływu rachunkowości profesora Laura na kształt i zmiany w rachunkowości rolnej.

Zapoczątkowane w omówionym powyżej artykule zainteresowanie wybranymi gałęziami rachunkowości doprowadziło do opublikowania artykułu dotyczącego tak zwanej rachunkowości przemysłowej stosowanej w państwowych przedsiębiorstwach przemysłowych w latach 40-tych XX wieku⁴¹. Głównym celem artykułu było przedstawienie jej zasad. Wybrany horyzont czasowy wynikał przede wszystkim z jego specyfiki. Tworzone w tym czasie reguły rachunkowości powstały z jednej strony w oparciu o wzorce wypracowane w kapitalistycznej gospodarce XX-lecia międzywojennego, a z drugiej nie zostały jeszcze skrupowane regułami narzuconymi przez dopiero wprowadzony ustrój socjalistyczny. W momencie oparcia gospodarki o rozgałęzione i skomplikowane jednostki przemysłowe, okazało się, że stosowana do tej pory księgowość handlowa jest niewystarczającym narzędziem do obsługi dużych podmiotów gospodarczych. Z tej też przyczyny zaczęły powstawać powojenne publikacje z zakresu szeroko rozumianej rachunkowości, wydawane zarówno przez praktyków jak i teoretyków rachunkowości. Jednym z poruszanych przez nich zagadnień była rachunkowość fabryczna i związana z nią kalkulacja kosztu wytworzenia i ceny sprzedaży. Zainteresowanie prezentowaną koncepcją było duże. Publikacje z okresu powojennego prezentowały rozważania teoretyczne wsparte przykładami praktycznymi, będącymi próbą rozwiązania licznych problemów wdrożeniowych rachunkowości i kalkulacji fabrycznej, wynikających z praktycznego jej wykorzystania. Należy podkreślić, że z rozważań tych jednoznacznie wynika, że autorzy publikacji widzieli realne zastosowanie rachunkowości i kalkulacji fabrycznej w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Świadczy to o dojrzałości polskiego środowiska rachunkowego oraz o umiejętnościach próbach dostosowania się do zmieniającej się rzeczywistości gospodarczej.

Przeprowadzone na potrzeby artykułu badania literaturowe pozwoliły ustalić:

---

⁴¹ Publikacja nr 29 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska, *Ogólne zasady wewnętrznej rachunkowości przemysłowej tj. księgowości i kalkulacji fabrycznej w świetle wybranych podręczników z lat 40 – tych ubiegłego wieku*, [w:] *Od Richarda Fitz Nigela do Jana Falewicza* (red. S. Sojak), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2018, s. 153-170.

- zadania rachunkowości fabrycznej (przemysłowej),
- sposoby wykorzystania danych generowanych przez rachunkowość fabryczną,
- cel przeprowadzania w badanym okresie analizy rachunku wyników oraz bilansu majątkowego,
- etapy przeprowadzania kalkulacji fabrycznej,
- występujące w zadanym okresie problemy wynikające z opóźnień w opracowywaniu materiałów liczbowych.

W dwóch artykułach wydanych w 2018 roku zajęłam się natomiast analizą wybranych materiałów dydaktycznych. Nadrzędnym celem pierwszego z nich⁴² było przybliżenie stosowanych w dydaktyce metod nauczania księgowości na przykładzie wybranych podręczników Witolda Góry, profesora Akademii Handlowej we Lwowie wydanych na początku XX wieku. Badania literaturowe zostały przeprowadzone głównie na podstawie analizy jego dorobku. Natomiast z uwagi na jego związek z Akademią, za zasadne uznano również opisanie zasad jej działania ze szczególnym uwzględnieniem podejścia do wykładania księgowości. Niezwykle cennym źródłem informacji okazały się publikowane corocznie sprawozdania szkolne Akademii Handlowej we Lwowie.

W wyniku przeprowadzonych na potrzeby artykułu badań literaturowych ustaliłam wymagania w zakresie wykształcenia oraz doświadczenia zawodowego stawiane przed ówczesnymi nauczycielami akademickimi, zidentyfikowałam zasady działania Akademii Handlowej we Lwowie oraz program jej nauczania w zakresie nauczania księgowości a także usystematyzowałam cechy charakterystyczne podręczników Witolda Góry, takie jak ich układ, kolejność przekazywania informacji, język, liczba i różnorodność przykładów oraz nawiązanie do praktyki gospodarczej.

Drugi artykuł miał natomiast za zadanie przedstawienie ogólnych zasad dydaktyki księgowości w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce⁴³. Przedmiot o nazwie księgowość był nauczany w tym czasie na różnych szczeblach edukacji w ramach szkół handlowych oraz na różnego rodzaju kursach dokształcających. W artykule uwaga została skoncentrowana na podejściu do nauczania księgowości na szczeblu wyższym. Jako przykład placówki wykładającej księgowość na poziomie akademickim posłużyło Wyższe Studium Handlowe w

---

⁴² Publikacja nr 28 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, *Dydaktyka rachunkowości początku XX wieku na przykładzie wybranych podręczników Witolda Góry*, [w:] *Od Richarda Fitz Nigela do Jana Falewicza* (red. S. Soják), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2018, s. 97-118.

⁴³ Publikacja nr 14 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, *Dydaktyka księgowości w szkolnictwie handlowym okresu dwudziestolecia międzywojennego w Polsce*, [w:] *System rachunkowości organizacji – pomiar, kontrola i prezentacja* (red. E. Walińska), Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2018, nr 522, s. 209-221.

Krakowie. Dążąc do realizacji celu artykułu, podjęto próbę uzasadnienia tezy, że zasady kształcenia w wyższej szkole handlowej okresu międzywojennego w Polsce dawały możliwość dobrego przygotowania do wykonywania zawodu księgowego na szczeblu kierowniczym. W celu jej uzasadnienia przeprowadzono badania empiryczne o charakterze archiwalnym obejmujące literaturę omawianego okresu. Niezwykle cennym źródłem wiedzy obok książek wydanych w tym czasie okazały się artykuły zamieszczone w *Czasopiśmie Księgowych w Polsce* oraz w periodyku wydawanym w pierwszych latach działalności Studium pod nazwą *Wiedza handlowa, miesięcznik poświęcony nauce i nauczaniu handlowemu oraz organ wyższego studjum handlowego w Krakowie*.

Wkładem własnym w rozwój historii rachunkowości jest identyfikacja zasad funkcjonowania Wyższego Studium Handlowego w Krakowie oraz przyjętych w omawianym okresie wytycznych, co do nauczania księgowości. Przedstawione w artykule wyniki badań uzasadniają postawiona w nim tezę. Prezentowane w ramach przedmiotu księgowość treści programowe, skoncentrowane wokół praktycznej ewidencji zdarzeń księgowych uzupełniały dodatkowe przedmioty, dzięki którym absolwent szkoły zyskiwał szeroką wiedzę ekonomiczną oraz umiejętność skutecznego zarządzania jednostką gospodarczą.

Wdrażając się w pracę nad głównym tematem badawczym, jakim jest dla mnie historia bilansu napisałam trzy artykuły, których zakres został pogłębiony, rozwinięty i uszczegółowiony w monografii. Dwa z nich zostały opublikowane w wysoko punktowanych „Zeszytach Teoretycznych Rachunkowości”.

Celem pierwszego z nich⁴⁴ była prezentacja myśli wybranych polskich teoretyków rachunkowości okresu międzywojennego na temat inwentarza i bilansu. Dwudziestolecie międzywojenne można określić jako rozdział w polskiej historii rachunkowości o niezwykle istotnym znaczeniu w omawianych zakresie. Świadczy o tym dorobek polskich naukowców, spośród których warto wymienić Tomasza Lulka, Witolda Skalskiego, Marcela Scheffsa, Józefa Aseńko, Franciszka Tomanka, Witolda Górę i Zygmunta Iwaszkiewicza. Wysiłki naukowców sprowadzały się m.in. do ujednoczenia nazewnictwa terminów stosowanych w księgowości. Poszukiwano także standardów sprawozdawczości finansowej, a w odniesieniu do bilansu opracowano metody wyceny jego składników. Ważnym osiągnięciem było stworzenie, a następnie wprowadzenie w życie polskiego Kodeksu handlowego, który zastąpił przepisy praw-

---

⁴⁴ Publikacja nr 7 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, *Zasady inwentaryzowania i bilansowania w dwudziestolecu międzywojennym w Polsce – zarys problemu*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 2013, SKwP, tom 70 (126), s. 157-174.

ne państw zaborczych. Artykuł został napisany na podstawie badań literaturowych, z uwzględnieniem książek napisanych w latach 20. i 30. ubiegłego stulecia.

Wyrazem realizacji postawionego celu badawczego jest wskazanie cech charakterystycznych stanu rachunkowości w latach 1918–1939 ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju bilansoznawstwa w tamtym okresie oraz opracowanych przez naukowców definicji księgowości kupieckiej i rachunkowości, ustalenie założeń teoretycznych dotyczących budowy bilansu oraz praktycznych reguł tworzenia inwentarza oraz analiza przepisów prawnych dotyczących sprawozdawczości finansowych zamieszczonych w Kodeksie handlowym z 1934 r. Jak wynika z badań sformułowane w okresie międzywojennym pojęcia, zasady i metody rachunkowości, zwłaszcza dotyczące składników majątkowych, są nadal aktualne, przy czym zarówno stosowane wtedy regulacje prawne, jak i powstały dorobek naukowy polskich teoretyków rachunkowości nie są w pełni poznane ani właściwie ocenione.

W drugim artykule podjęty problem badawczy miał dać odpowiedź na pytanie, w jaki sposób sporządzano bilans majątkowy w Polsce po drugiej wojnie światowej na przestrzeni lat 1945 – 1950⁴⁵. Punkt odniesienia dla analizy porównawczej stanowiły zasady sporządzania tego dokumentu obowiązujące w okresie przedwojennym. Teza artykułu została sformułowana następująco: transformacja ustroju politycznego oraz wprowadzenie gospodarki planowanej doprowadziły do przekształcenia formy bilansu do postaci odpowiadającej założeniom systemowym. Praca została napisana w oparciu o przeprowadzone badania literaturowe książek i artykułów wydanych w latach czterdziestych ubiegłego stulecia, w szczególności takich autorów jak: Kazimierz Niemski, Witold Skalski czy Stefan Górniak. Tuż po drugiej wojnie światowej przepisy prawne z zakresu księgowości stanowiły swoisty labirynt, który w znacznym stopniu utrudniał pracę księgowych. Analiza tematu wymagała zatem przestudiowania wydanych w omawianym okresie aktów prawnych. Przeprowadzone na potrzeby napisania artykułu badania literaturowe przyniosły następujące efekty badawcze:

- analizę budowy bilansu w latach 1945 – 1950,
- usystematyzowanie obowiązujących w omawianym okresie aktów prawnych dotyczących sporządzania bilansu oraz inwentarza, a także zasad wyceny składników bilansowych,
- analizę porównawczą wzorów bilansu z 1934 i 1945,
- ustalenie procedury sporządzania bilansu rocznego.

---

⁴⁵ Publikacja nr 9 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, *Zasady sporządzania bilansu majątkowego w Polsce w latach 1945 – 1950 – zarys problemu*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2014, tom 76 (132), s. 209-229.

Z kolei celem trzeciego artykułu⁴⁶ było po pierwsze przedstawienie zasad funkcjonowania nowo powstałych przedsiębiorstw państwowych, a po drugie – ogólna prezentacja podstawowych zasad rachunkowości obowiązujących w tychże jednostkach. Zmiana ustroju na socjalistyczny spowodowała powołanie do życia nowych jednostek w postaci przedsiębiorstw państwowych działających na odmiennych zasadach, niż te które obowiązywały przed wybuchem wojny. Ich struktura organizacyjna, cele działania i sposób finansowania odbiegał od tego jaki był charakterystyczny dla przedsiębiorstw prywatnych. Przedsiębiorstwa państwowe musiały funkcjonować zgodnie z założeniami gospodarki centralnie planowanej. Inaczej też wyglądał tworzony na potrzeby nowych zasad gospodarczych system rachunkowości.

Artykuł został napisany w oparciu o przeprowadzone badania literaturowe książek i artykułów wydanych w latach czterdziestych i pięćdziesiątych ubiegłego stulecia.

Przeprowadzone na potrzeby artykułu badania literaturowe pozwoliły ustalić:

- rolę rachunkowości w planowanej gospodarce socjalistycznej w obszarze ewidencji, rachunku kosztów oraz sprawozdawczości finansowej,
- zasady opracowywania jednolitego planu kont właściwego dla wszystkich przedsiębiorstw działających w określonych gałęziach gospodarki,
- zadania działu statystyki w odniesieniu do funkcji kontrolnych rachunkowości,
- zadania działu planowania w odniesieniu do funkcji kontrolnych rachunkowości.

Artykuł opublikowany w „Zeszytach Teoretycznych Rachunkowości” w 2018 roku zawiera natomiast efekty badań literaturowych, które w znacznym zakresie zostały pominięte w monografii⁴⁷. Jego celem jest charakterystyka sprawozdawczości finansowej, która obowiązywała w latach 50. ubiegłego wieku polskie państwowe przedsiębiorstwa przemysłowe. Ich podstawowym zadaniem w zakresie rachunkowości było dostarczanie okresowych sprawozdań, to znaczy miesięcznych, kwartalnych i rocznych. Dokumenty te stanowiły podstawę sprawowania kontroli nad wykorzystaniem środków państwowych, wykonaniem zadań planowych oraz przebiegiem i wzrostem akumulacji, mającej miejsce w danej jednostce gospodarczej. Tłem dla przedstawienia podstawowych cech i wybranych elementów sprawozdawczości finansowej była krótka prezentacja rachunkowości wybranego okresu, w skład której wchodzi omówienie ramowych planów kont. Biorąc pod uwagę źródła informacji, praca zo-

---

⁴⁶ Publikacja nr 26 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, *Charakterystyka rachunkowości przedsiębiorstw państwowych w Polsce w latach 40. i 50. XX wieku*, [w:] *Abacus – od instruktaży gospodarczych po współczesne podręczniki rachunkowości* (red. S. Sojak), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2016, s. 181-199.

⁴⁷ Publikacja nr 16 wg załącznika nr 4: Aleksandra Banaszekiewicz, *Sprawozdawczość finansowa państwowych przedsiębiorstw przemysłowych w Polsce w latach 50. XX wieku*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, 2018, tom 97(153), s. 139-160.

stała napisana nie tylko na podstawie podręczników wydawanych w latach 50. ubiegłego stulecia, w szczególności takich autorów jak: Stanisław Skrzywan, Edward Wojciechowski oraz Eufemiusz Terebucha, ale również publikacji zamieszczanych w czasopiśmie „Rachunkowość”.

Efektom realizacji postawionego celu badawczego jest:

- określenie cech charakterystycznych sprawozdawczości finansowej do roku 1950,
- ustalenie zakresu i wzorów formularzy sprawozdawczości finansowej stosowanych od roku 1952,
- określenie funkcji, zasad, odbiorców i podstawowych dokumentów sprawozdawczości finansowej badanego okresu,
- usystematyzowanie zmian i uproszczeń wprowadzanych do sprawozdawczości finansowej na przestrzeni badanego okresu.

Celem ostatniego artykułu napisanego wspólnie z prof. dr hab. Sławomirem Sojakiem był przegląd regulacji prawnych dotyczących rachunkowości, jakie obowiązywały w Polsce w minionym stuleciu. Biorąc za punkt odniesienia zmiany zachodzące na płaszczyźnie gospodarczej i politycznej całość rozważań została podzielona na cztery okresy: międzywojenny – RP (1918 – 1939), okupacji niemieckiej – Generalna Gubernia (1939 – 1945), sterowanej centralnie gospodarki niedoboru - Polska Ludowa (1945 – 1989), powrotu do gospodarki rynkowej – III RP (od 1989). Część publikacji przygotowana przeze mnie odnosiła się do lat 1945 – 2018⁴⁸ ⁴⁹. Przeprowadzone na potrzeby artykułu badania literaturowe pozwoliły ustalić:

- ewolucję planów kont stosowanych w gospodarce centralnie sterowanej z uwzględnieniem pierwszego jednolitego planu kont i załączonych do nich wzorów sprawozdawczości finansowej, ramowych planów kont wzorowanych na rozwiązaniach radzieckich i obowiązujących w latach 50-tych ubiegłego stulecia oraz jednolitych planów kont obowiązujących ponownie od roku 1960; plany kont odgrywały istotną rolę w zespole przepisów normujących rachunkowość, ich zaletą było ustalanie i ujednocianie treści i zasad działania kont, a tym samym treści sprawozdań finansowych, miały one jednak i wady, przede wszystkim usztywniały organizację rachunkowości wykazując niską podatność na innowacje,

---

⁴⁸ Publikacja nr 32 wg załącznika nr 4: Sławomir Sojak, Aleksandra Banaszkiewicz, *100 lat polskiego prawa rachunkowości, cz. I*, „Rachunkowość”, 2018, R. 69 nr 11, s. 11-19.

⁴⁹ Publikacja nr 33 wg załącznika nr 4: Sławomir Sojak, Aleksandra Banaszkiewicz, *100 lat polskiego prawa rachunkowości, cz. II*, „Rachunkowość”, 2018, R. 69 nr 12, s. 11-22.

- podstawowe akty prawne regulujące rachunkowość w badanym okresie oraz ich zakres i wprowadzane zmiany; rachunkowość była regulowana aktami stosunkowo niskiej rangi, przeważały zarządzenia ministra; sprzyjało to częstszej zmianie przepisów ze szkodą dla jakości rachunkowości, której sprzyja stabilizacja,
- najważniejsze ustalenia i zmiany w Ustawie o rachunkowości z 1994 roku, przepisy o rachunkowości regulują przede wszystkim zakres, postać i treść obowiązującej sprawozdawczości finansowej, tematyka księgowości, a zwłaszcza planów kont zesła na plan dalszy.

Bardzo cennym doświadczeniem zawodowym była dla mnie możliwość uczestniczenia w konferencjach i seminariach historycznych, zwłaszcza iż są one organizowane niezwykle rzadko. Podczas trzech konferencji „Abacus” miałam możliwość wygłoszenia referatów^{50 51}⁵². Ponadto, brałam udział w VI seminarium nt. „Historii rachunkowości” zorganizowanym 13 grudnia 2017 roku przez Wydział Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego⁵³. Natomiast podczas Zjazdu Katedr Rachunkowości w 2018 roku miałam możliwość uczestniczenia w panelu dyskusyjnym poświęconym historii i teorii rachunkowości.

---

⁵⁰ Abacus – I Ogólnopolska Konferencja z Zakresu Rachunkowości, referat: *Ewidencja księgowa rozliczeń międzyokresowych w polskiej rachunkowości w wybranych okresach XX wieku*, 10 czerwca 2014, Toruń.

⁵¹ Abacus - II Ogólnopolska Konferencja z Zakresu Rachunkowości, referaty: *Charakterystyka rachunkowości przedsiębiorstw państwowych w Polsce w latach 40. i 50. XX wieku* oraz *Rozwój teorii rachunkowości rolnej w Polsce w świetle wybranych publikacji schyłku XIX i pierwszej połowy XX wieku*, 09 czerwca 2016, Toruń.

⁵² Abacus - III Ogólnopolska Konferencja z Zakresu Rachunkowości, referaty: *Dydaktyka rachunkowości początku XX wieku na przykładzie wybranych podręczników Witolda Góry* oraz *Ogólne zasady wewnętrznej rachunkowości przemysłowej tj. księgowości i kalkulacji fabrycznej w świetle wybranych podręczników z lat 40 – tych ubiegłego wieku*, 07 czerwca 2018, Toruń.

⁵³ Referat: *Sprawozdawczość finansowa w Polsce w latach 50-tych XX wieku na tle systemu rachunkowości*.